

STANISŁAW DREWNIAK

Wrocław

Setna rocznica urodzin
Profesora Stanisława Rosponda
(1906–1982)

Z Profesorem Stanisławem Rospondem spotykałem się jako student polonistyki wrocławskiej w latach 1951–1955. Słuchałem jego wykładów z gramatyki opisowej na pierwszym roku studiów i z gramatyki historycznej języka polskiego na drugim, a z historii języka polskiego na trzecim roku. Egzaminy zdawałem przeważnie u prof. Stanisława Bąka może dlatego, że prawie wszyscy na egzaminy szli do prof. Rosponda, uważanego za mniej srogiego mistrza, a do podobno bardziej wymagającego prof. Bąka chętnych było zdecydowanie mniej.

Pod koniec trzeciego roku trzeba się było zdecydować na specjalizację magisterską. Ogół wybierał kierunki historycznoliterackie. Ja z kilkoma koleżankami i kolegami wybrałem magisterskie seminarium językoznawcze u prof. Stanisława Rosponda, który na wykładach wtajemniczał nas głównie w zagadnienia onomastyczne, a od drugiego semestru oceniał referowane przez nas fragmenty naszych prac magisterskich, które dotyczyły przeważnie onomastyki. Razem było nas chyba dziewięciu łącznie z Bogdanem Sicińskim, który jako jedyny „językoznawca” z poprzedniego rocznika studiów jeszcze dwustopniowych został dołączony do naszej grupki. I chyba też wtedy przy okazji seminarium językoznawczego zetknąłem się z niektórymi osobami pracującymi przy gromadzeniu materiałów do zamierzonego *Słownika polszczyzny XVI w.* Wśród nich był zatrudniony w Wydawnictwie Ossolineum redaktor Lucjan Tumidajewicz, który zamierzał rozwinąć dział językoznawstwa w tej oficynie, nic przeto dziwnego, że po powrocie z obozu wojskowego od 17 sierpnia 1955 r. z rekomendacją prof. Stanisława Rosponda zostałem pracownikiem mieszczącego się wtedy przy pl. Solnym 11 Wydawnictwa Ossolineum. W ten sposób moja znajomość z Profesorem prolongowana została na kilkadziesiąt lat.

Tylko przez kilkanaście dni terminowałem w Wydawnictwie jako korektor (kierowniczką była Magdalena Lukas). Tak się złożyło, że właśnie wtedy był w korekcie wydawniczej pierwszy zeszyt zorganizowanego staraniem Profesora czasopisma „*Onomastica*”. Przyznać muszę, że taki początek był dla mnie dobrą szkołą i praktycznym uzupełnieniem seminaryjnych ćwiczeń. Po jakimś czasie trafiła na moje już redakcyjne biurko obszerna *Dawność mazurzenia w świetle grafiki staropolskiej* autorstwa prof. Stanisława Rosponda (1957), dzieło znacznej objętości ze sporą ilością utrudnień poligraficznych.

„*Onomasticami*” oraz większością wydawanych w Ossolineum prac profesora Rosponda, a przez parę dziesięcioleci zebrało się ich niemało, redakcyjnie opiekowała się przeważnie red. Anna Cieślarowa. Jej kontakty z Profesorem były bardzo bliskie, choć niepozbawione niekiedy merytorycznej wymiany zdań.

Skłamałbym mówiąc, że przekazywane do wydania prace Profesora były przykładem redakcyjnej doskonałości – przeciwnie, niekiedy trzeba było natrudzić się niemało, aby maszynopis lub korekta autorska otrzymała postać akceptowalną przez drukarzy. Słowo „maszynopis” oznacza tu dosłownie tekst spisany na mechanicznej maszynie do pisania; urzędowa norma przewidywała, że na stronie mogło być maksimum pięć odręcznych poprawek łącznie z redakcyjnymi. Jeżeli było ich więcej – całą stronę trzeba było przepisywać. Nie mniejszy kłopot był nawet z niewielkimi poprawkami na drukarskiej odbitce korektorskiej, bo oprócz niezwykle uciążliwego wprowadzania ich przez zecerów do ołowianego składu, były one niezwykle kosztowne. Tu jednak należy zaznaczyć, że Profesor jako autor zawsze był chętny do współpracy i chociaż w zespole redakcji językoznawstwa pracowali jego uczniowie, praktycznie nigdy z tego powodu nie nadużywał on roli mistrza, co niekiedy usiłowali robić nawet uczniowie mistrzów z innych ośrodków akademickich. Warto tu dodać, że Wrocław w latach powojennych dzięki m.in. Wrocławskiej Drukarni Naukowej i Wrocławskim Zakładom Kartograficznym (tu drukowany był wielki trzynastotomowy *Mały atlas gwar polskich*, 1957–1970) oraz ulokowaniu Wydawnictwa Zakładu Narodowego im. Ossolińskich stał się w Polsce głównym ośrodkiem edytorstwa naukowego, w tym publikacji językoznawczych nie tylko z planu Polskiej Akademii Nauk, a Profesor przy wielu lingwistycznych edycjach z planu Komitetu Językoznawstwa PAN przychodził nam z niezbędną pomocą jako konsultant.

Zasługi i dokonania Profesora jako wydawcy z jednej strony polegały na działaniach organizacyjnych, z drugiej na pracach autorsko-redakcyjnych. Te pierwsze wiązały się z powołaniem wydawnictw periodycznych („*Onomastica*” – od 1955 r., a po pełnym zawłaszczeniu tego czasopisma przez Kraków „*Onomastica Slavogermanica*” – od 1965 r., „*Kwartalnik Opolski*” – od 1955 r., Rozprawy Komisji Językowej WTN – od 1959 r., *Słownik nazwisk śląskich*, t. I – 1967 r., *Atlas onomastyczny Słowiański* – 1972 r.). Pod jego naukowym kierunkiem działała też wrocławska Pracownia Słownika Polszczyzny XVI wieku. Tom I z jego udziałem redakcyjnym tego największego w leksykografii polskiej *Słownika* ukazał się

w roku 1966; na marginesie dodam, że w 2004 r. wydany został tom XXXII z hasłami w obrębie litery *P* (do *przodujący*).

W 1951 r. ukazał się *Słownik nazw geograficznych Polski Zachodniej i Północnej*, cz. 1: *Polsko-niemiecka*, s. LII + 1–418, cz. 2: *Niemiecko-polska*, s. 419–794. Opracowane przez Profesora według uchwał Komisji Ustalania Nazw Miejscowych, a wydane przez Polskie Towarzystwo Geograficzne dzieło było wielkim dokonaniem edytorskim o trudnym do przecenienia znaczeniu dla służb państwowych i administracji tzw. ziem odzyskanych.

Od 1953 r. publikowane były w Wydawnictwie im. Ossolińskich tomły reaktywowanej sprzed wojny serii Biblioteki Pisarzy Polskich z udziałem Profesora w naukowym komitecie redakcyjnym, a niektóre tomły w jego opracowaniu (np. nr 11: Jana Jurkowskiego *Tragedia o polskim Scylurusie*, 1958, czy nr 17: Adama Paxillusa *Komedja o Lizydzie*, 1968).

Liczba publikacji poświęconych polszczyźnie śląskiej i jej dziejom, napisanych lub opracowanych przez Profesora, jest znaczna i trudno byłoby je tutaj wymieniać. Świadczą one o głębokiej znajomości i umiłowaniu tego regionu. W *Polszczyźnie śląskiej* (Wrocław–Warszawa–Kraków 1970, s. 6; podkreślenia pochodzą od autora cytowanego tekstu) pisał:

„W średniowieczu wyrosły na Śląsku pierwioski piśmiennictwa polskiego, a mianowicie:

pierwsze zdanie polskie z 1270 r. o *Brukale*, założycielu Brukalic,
pierwszy psałterz łacińsko-polsko-niemiecki z XIV w.,
pierwszy druk polski z 1475 r.,
pierwsza ludowa, żakowska, bardzo swawolna piosenka miłosna,
pierwszy odpis moralitetu »o duszy, która po wylecieniu z ciała, na zielonej
łące stała«,
pierwszy przyrodniczy słownik z 1477 r. lekarza królewskiego Jana Stanki,
pierwsi drukarze-Ślązacy normalizujący nowopolską pisownię,
pierwszy poemat Walentego Roździeńskiego o trudnym i mozolnym »rzes-
mieście kuźniczym« itd., itd.”

Wymienione tu śląskie prymaty zostały rozwinięte i udokumentowane źródłowo w licznych pracach Profesora. Tu warto podać pełny zapis bibliograficzny wydanej dzięki staraniom Profesora naukowej edycji poematu Walentego Roździeńskiego *Officina ferraria ábo hutá i wárstát z kuźniámi szláchetnego dzielá želázneho*. Opracowali Roman Pollak, Mieczysław Radwan i Stanisław Rospond, s. XCIV + 315 (Biblioteka Pisarzy Śląskich, seria A nr 1, Wrocław 1962).

Poważną rekapitulację naukowych dociekań onomastycznych Profesora Stanisława Rosponda stanowi wydany pośmiertnie *Słownik etymologiczny miast i gmin PRL* (Wrocław 1984, stron 463), publikacja bardzo potrzebna i zasługująca na wznowienie po aktualizacji niektórych danych i zmianie lokalizacji nazw „województw gierskowskich” na aktualne powiatowe.

Po wojnie Wrocław stał się poważnym ośrodkiem edytorstwa naukowego w Polsce. Było to możliwe dzięki uruchomionej, a następnie rozbudowanej siłami jeszcze lwowskich drukarzy bazie poligraficznej oraz dzięki wysiłkowi naukowemu i organizatorskiemu związanych z Uniwersytetem Wrocławskim profesorów (jak Tadeusz Mikulski, Władysław Floryan, Stanisław Rospond), którzy wykształcili liczne grono pracowników nie tylko dla wrocławskich wydawnictw. Dzięki nim Wrocław z powodzeniem mógł kontynuować i rozwijać dawne tradycje polskiej książki przypomniane w licznych pracach Stanisława Rosponda, Tadeusza Mikulskiego i Bogdana Zakrzewskiego.

Stanisław Drewniak
ul. Budziszyńska 96 m. 3
54-436 Wrocław
e-mail: stanislaw.drewniak@wp.pl